

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ȘI PALEONTOLOGICE ÎN DEFILEUL CRIȘULUI REPEDE

de

DOINA IGNAT ȘI TIBERIU JURCSÁK

Zona geografică cunoscută sub denumirea „Defileul Crișului Repede”, aflată între localitățile Șuncuiuș și Vadu-Crișului, intersectează marginea de nord-est a platoului carstic Munții Pădurea-Craiului. Ambii versanți cuprind o mare varietate de formațiuni carstice. Peșterile din acest defileu, în număr de 11, sînt dispuse la înălțimi variabile, avînd în general dimensiuni reduse. Între acestea se remarcă, pe versantul stîng, complexul „Peșterii Devențului”, compus din mai multe galerii, azi colmatate, la o altitudine de cca 75—85 m față de nivelul actual al Crișului Repede.

Peșterile de pe versantul stîng, însorite și uscate, au oferit condiții propice pentru locuire umană, materialele arheologice și paleontologice provenite de aici fiind publicate de Teodor Kormoš¹, M. Roșca², Ion Nestor³ și Nicolae Vlassa⁴.

Planul de cercetare al Muzeului Țării Crișurilor a inclus și această zonă⁵, campaniile din anii 1976—1977 avînd ca obiectiv „Peștera Caprelor”, situată cu cca 8 m mai jos de „Peștera Devențului”, orientată est-nord-est.

Peștera are portalul larg deschis, — 7,25 m —, care constituie și lățimea maximă și o lungime de 14,75 m, îngustîndu-se treptat spre interior, unde se termină cu o galerie în parte colmatată.

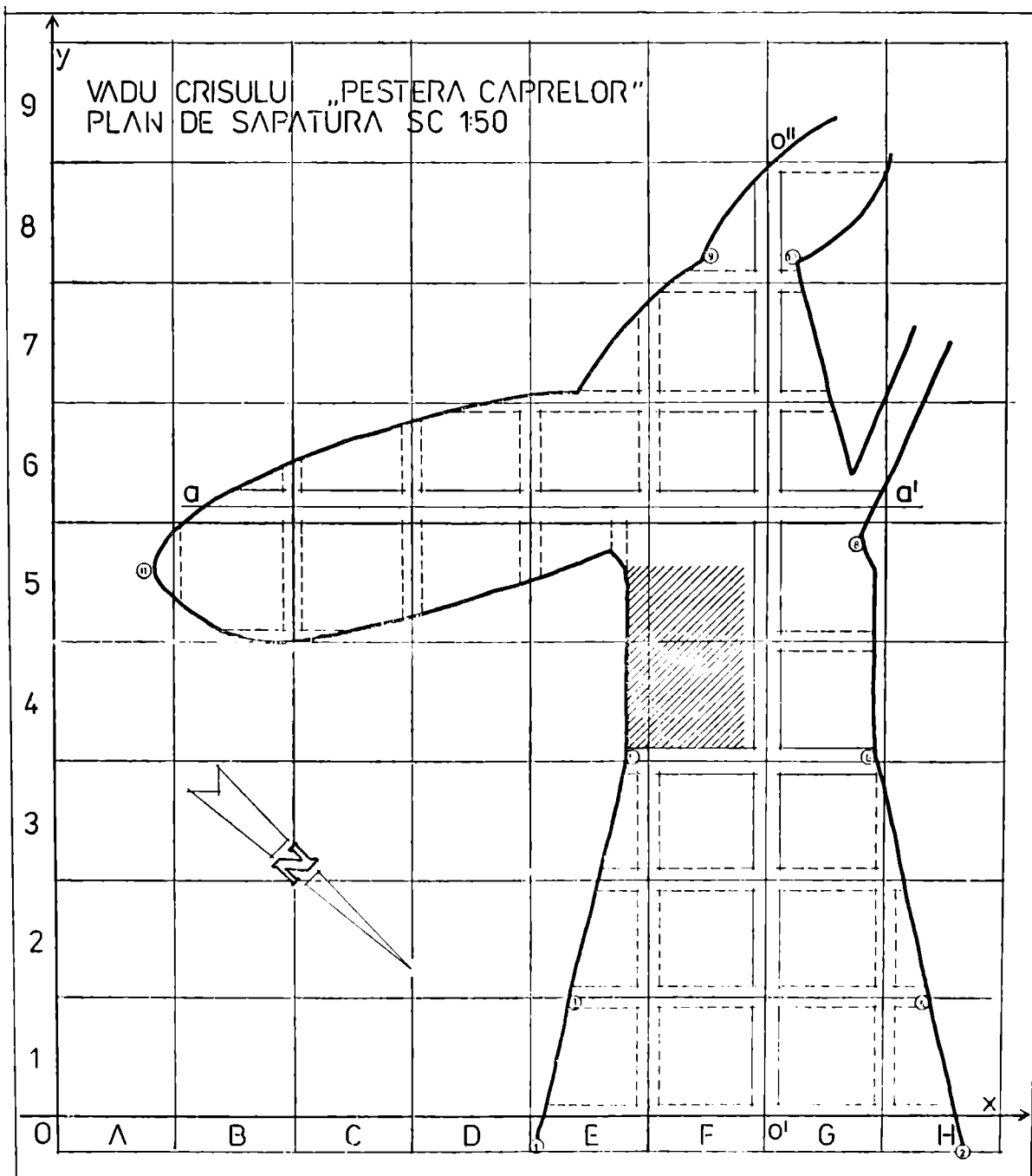
¹ T. Kormoš, *Die prähistorische Niederlassung in der Devencc-Höhle*, în *Burlongkutatas*, Band III, h 3—4, Budapesta, 1915, p. 153—163

² Roska M, *Repertorium...*, p. 237, nr. 31

³ I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichts forschung in Rumänien*, p. 53

⁴ N. Vlassa, *O contribuție la problema legăturilor culturii Tisa cu alte culturi neolitice din Transilvania*, în *S.C.I.V.*, 1, 1961, p. 17—23.

⁵ Doina Ignat, *Ceramica neolitică pictată de pe Valca Crișului Repede*, în *Crisia*, 1974, p. 121—125

La distanța de 11 m de la intrare, în partea dreaptă, peștera comportă un mic diverticol (A), lat de 1 m și lung de 4 m, colmatat, iar în partea stângă o galerie (B), lată de 3 m și lungă de 7,50 m.

Exceptând galeriile laterale, peștera este relativ luminoasă și foarte uscată.

În anul 1913, paleontologul Teodor Kormoș trasează aici o casetă de 2—3 m, rezultatele fiind consemnate tangențial, comparativ cu cele din „Peștera Devențului”, autorul amintind că „... în „Peștera Caprelor” ... au fost găsite resturi de urs de peșteră și hienă de peșteră, adică osemintele unor carnivore din perioada glaciară”.⁶

Cercetarea arheologică și paleontologică a peșterii a fost concepută prin împărțirea suprafeței în carouri de cîte 2 m, între care se menține un martor de 0,30 m. Profilul magistral longitudinal a fost amplasat pe axa 0'—0", avînd lățimea de 0,50 m, iar cele transversale, de aceeași lățime, între punctele fixe 5—6 și respectiv axa a—a".

În campania din anul 1976 a fost cercetată suprafața carourilor E₁; F₁, E₂; F₂; E₃; F₃ și parțial G₃.

Suprafața carourilor cercetate, — exclusiv G₃ —, a fost deranjată de cercetări anterioare, nementionate în literatura de specialitate, într-o perioadă destul de îndepărtată, pînă la adîncimea de — 0,90 m. În stratul deranjat au fost descoperite fragmente ceramice aparținînd culturii Coșofeni și fragmente ceramice neolitice, dintre care unele pictate fie direct pe pasta vasului, fie pe un fond angobă de culoare albicioasă. Au fost descoperite de asemenea resturi menajere aparținînd mai multor specii de animale.

Sub acest strat deranjat, au fost surprinse două straturi distincte, nederanjate: primul brun-roșcat și al doilea argilos-roșietic, sub care urmează patul peșterii.

În ambele straturi au fost descoperite numeroase fragmente osteologice, aparținînd în majoritate ursului de peșteră, dintre care unele cu urme evidente de cioplire intenționată.

Campania din anul 1977 a continuat cercetarea carourilor G₁, G₂ și G₃, care nu au fost deranjate. În aceste carouri situația stratigrafică se prezintă astfel:

- I. Strat gălbui-prăfos, conținînd bolovăniș (0—1,25, 1,40 m)
- II. Strat cenușiu (—1,25, 1,40 m—1,50, 1,75 m)
- III. Strat brun-roșcat (—1,50, 1,75 m—1,80·1,95 m)
- IV. Strat argilos-roșietic (—1,80, 1,95 m—2,15, 2,35 m)

La baza stratului II, precum și în straturile III și IV, au fost descoperite oase cu evidente urme de cioplire, în asociație cu fragmente osteologice aparținînd unor specii caracteristice pleistocenului superior: *ursul de peșteră* (*Ursus spelaeus*), *hiena* (*Crocota spelaea* Godf.), *capra neagră* (*Rupicapra rupicapra* L.), *capra sălbatică* (*Capra ibex*

⁶ T. Kormoș, op. cit., p. 154

Carpatorum Koch.). La nivelul bazal a fost identificată o specie de cal (*Equus germanicus* Nehring) reprezentînd singurul element de stepă din această perioadă.

În general, au fost cioplite fragmente din porțiunile diafizale ale oaselor lungi, rezistente, cele determinabile provenind în majoritate de la ursul de peșteră.

La unele piese se păstrează țesutul spongios în interior, fiind distrus prin utilizare numai pe suprafețele cioplite, dar există și piese cu toată suprafața spongioasă distrusă.

Vom încerca o grupare a acestor piese în funcție de tehnica ciopli-rii și de dimensiunile lor:

1. Piese cioplite la ambele capete, avînd un vîrf ascuțit la fiecare capăt, materia spongioasă fiind distrusă atît pe suprafețele cioplite, cît și în interior (Pl. I, fig. 1; Pl. II, fig. 2).

2. Piese de dimensiuni diferite care au un vîrf ascuțit realizat prin două lovituri oblice, în partea superioară (Pl. I, fig. 2; Pl. V, fig. 4—5).

3. Piese avînd forma alungită, cu vîrf ascuțit obținut prin lovituri laterale (Pl. II, fig. 2; Pl. V, fig. 1—3; 6).

4. Piese de dimensiuni mici, lucrate din fragmente de oase mari, rezistente, avînd vîrf ascuțit prin două lovituri laterale (Pl. II, fig. 4; Pl. III, fig. 5).

5. Diferite alte piese:

a. Piesă lucrată dintr-un os lung, fragment diafizal, cu cioplituri puternice, laterale, avînd vîrf ascuțit rupt din vechime. În partea interioară materia spongioasă este distrusă, iar la capătul inferior al piesei se observă o mică adîncitură, în formă de arc de cerc, realizată probabil prin netezirea osului (Pl. II, fig. 3).

b. Piesă dintr-un fragment diafizal avînd un vîrf ascuțit, realizat prin mai multe lovituri laterale, materia spongioasă fiind distrusă, atît pe muchiile de cioplire cît și pe suprafața interioară (Pl. II, fig. 5).

c. Piesă fragmentară, spartă din vechime, avînd în partea superioară cîteva retușe fine; de remarcat faptul că pe toată lungimea spărturii se păstrează suprafața spongioasă (Pl. II, fig. 6).

d. Piese avînd un vîrf ascuțit, realizat prin cioplirea osului în interior: ambele piese au materia spongioasă distrusă pe suprafața celor două planuri de cioplire (Pl. III, fig. 1—3).

e. Piesă avînd forma alungită, vîrf ascuțit, avînd materia spongioasă distrusă doar lateral, pe muchiile cioplite. De remarcat faptul că în partea inferioară se observă o așchiere puternică a osului pentru a fi detașat (Pl. III, fig. 4).

f. Piesă avînd un vîrf ascuțit, rupt din vechime, obținut printr-o lovitură în partea exterioară și prin alte lovituri în aceeași direcție în partea interioară (pl. IV, fig. 1).

Descoperirea unor asemenea oase prelucrate prin tehnica ciopli-rii, neasociate cu unelte litice, dar în context faunistic adecvat, ridică o

problemă deosebită pentru epoca paleolitică de pe teritoriul țării noastre.

Piese similare din os se păstrează în colecția secției de Științe naturale a Muzeului Țării Crișurilor, provenind din „Peștera Devențului” (Pl. VI, fig. 1,2) și „Peștera Cugliș” (sat Recaș, com. Dobrești) (Pl. VII, fig. 1, 2, Pl. VIII, fig. 1, 2).

În săpăturile arheologice și paleontologice din „Peștera Urșilor” (sat Chișcău, com. Pietroasa) au fost descoperite de asemenea oase prelucrate prin cioplire (Pl. IX, fig. 1—3).

Oase cioplite, analoage uneltelor din silex, au fost descoperite în peștera „Igrîța”⁷ (sat Peștera, jud. Bihor) încă din anul 1924, atribuite de H. Breuil și C. S. Nicolăescu-Plopșor epocii paleolitice.

În bazinul Carașului, între Reșița și Anina, în peșterile „Popovaț” și Peștera „Cerbului” au fost descoperite de asemenea piese din os, cioplite⁸. În peștera „Popovaț” uneltele din os — neasociate cu unelte litice — sînt lucrate din oase de *ursus spelaeus*. În „Peștera Cerbului” au fost descoperite și unele piese litice, pe baza cărora autorul le datoează ca aparținînd aurignacianului⁹.

În Ungaria, din peștera de la „Cserép-falu”¹⁰, din masivul Bük, provin de asemenea unelte prelucrate din os, asociate cu puține unelte litice și nu întotdeauna tipice, atribuite de autor mustertianului mijlociu și final.

Din peșterile din Alpii Austriei¹¹ sînt publicate o serie de oase prelucrate prin cioplire, neasociate cu unelte litice, dar în context faunistic specific epocii paleolitice. Prin tehnica cioplierii pieselor, prin gradul de uzură al materiei spongioase, atît pe muchiile cioplite cît și în interior, acestea prezintă asemănări cu descoperirile descrise din „Peștera Caprelor” de la Vadu-Crișului.

Tocirea materiei spongioase pe muchiile cioplite, cît și în interiorul suprafeței concave, poate da la început o impresie de rulare a pielei. O analiză mai atentă însă a laturilor acestor descoperiri, comparate între ele, ne îndeamnă să afirmăm că această aparentă „rulare” este de fapt o tocire, o lustruire a piesei prin utilizare. Lipsa retușelor pe suprafețele active — caracteristice în cazul uneltelor litice cioplite — poate fi explicată prin utilizarea pieselor la prelucrarea pieilor de animale¹², care le-a conferit o asemenea lustruire.

⁷ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Le paléolithique en Roumanie*, în *Dacia*, V—VI, 1935—1936, București, 1938, p. 75 fig. 39, p. 85

⁸ Balogh Ernő, *Ősemberi maradványok a bangsai — hegyvidék két barlangjából*, în *Közlemenyek*, II, 1, Cluj, 1942, p. 2—14

⁹ *Ibidem*, p. 14

¹⁰ Ottokar Kadik, *Ösrégészeti eredmények*, în *Geologia Hungarica*, Series Paleontologica, fasc. 14, partea IV, 1938, p. 143—149, Pl. X

¹¹ Kurt Ehrenberg, *Versuch einer Übersicht über die verschiedenen artefactoiden Zahn- und Knochenformen aus alpinen Bärenhöhlen Österreichs*, în *Archaeologia Austriaca*, Heft 59/60, Wien, 1976, p. 1—19

¹² *Ibidem*, p. 6

Alături de aceste piese care prezintă urme certe de prelucrare intenționată au fost descoperite de asemenea numeroase oase de *ursus spelaeus*, dar și de alte specii deja amintite, care prezintă spargeri naturale. Acestea se deosebesc net de cele menționate, prin muchiile ascuțite rezultate din spargere, prin păstrarea materiei spongioase pe aceste muchii, cât și prin lipsa unor lovituri intenționate care să-i dea fragmentului de os o anume formă sau posibilitate de utilizare.

Enumerând succint stațiunile în care au fost descoperite asemenea oase de animale prelucrate prin cioplire, constatăm prezența lor atât asociate cu unelte litice, proprii unei anumite culturi paleolitice, cât și neasociate cu astfel de piese, cum este și cazul descoperirilor de la Vadu-Crișului. În această situație, pînă la efectuarea unor analize paleontologice și palinologice mai complexe, care se impun, singurul indiciu în datarea lor rămîne asociația faunistică ce pledează, după cum s-a arătat, pentru pleistocenul superior.

Considerăm utilă semnalarea descoperirilor din „Peștera Caprelor” din defileul Crișului Repede, chiar dacă în stadiul actual ele nu pot fi datate cu precizie, sugerînd în același timp, ca pe o ipoteză de lucru, ideea că acolo unde materia primă litică necesară prelucrării uneltelor lipsea, omul epocii paleolitice a folosit oasele animalelor vîinate.

De asemenea, dorim să sugerăm celor interesați de această problemă revizuirea materialelor arheologice și paleontologice din colecții, în ideea identificării unor piese similare, care ar putea aduce noi contribuții la cunoașterea epocii paleolitice.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES ET PALÉONTOLOGIQUES DANS LE DÉFILÉ DE CRIȘUL REPEDE

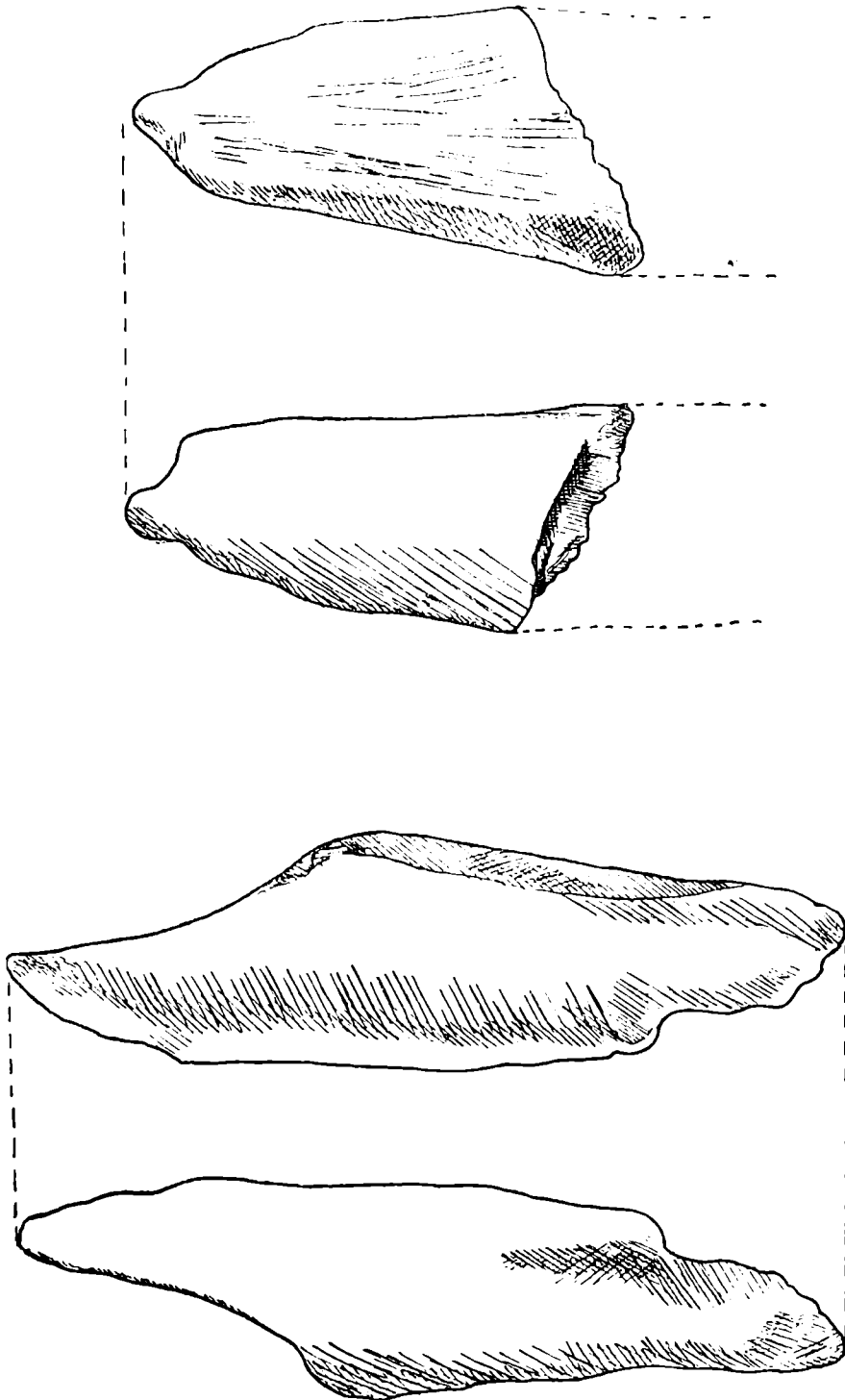
(Résumé)

Les recherches archéologiques et paléontologiques entreprises dans la „Grotte des Chèvres” du Défilé de Crișul Repede ont eu pour résultat la découverte de quelques os d'animaux, ayant des traces de cisèlement.

Ces pièces en os sont taillées soit à toutes les deux extrémités, soit à l'une seule, ayant le bout pointu et présentant des traces de nivelage sur la surface des arêtes ciselées.

De telles pièces en os ont été découvertes aussi dans d'autres grottes du département de Bihor (la „Grotte de Devent” près de la „Grotte des Chèvres”, „La Grotte Cugliș” dans le village de Recaș — commune de Dobrești, „La Grotte des Ours” dans le village de Chișcău — commune de Pietroasa).

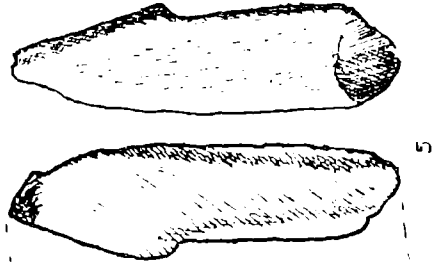
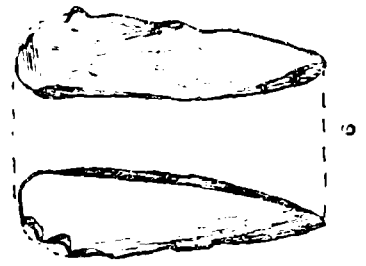
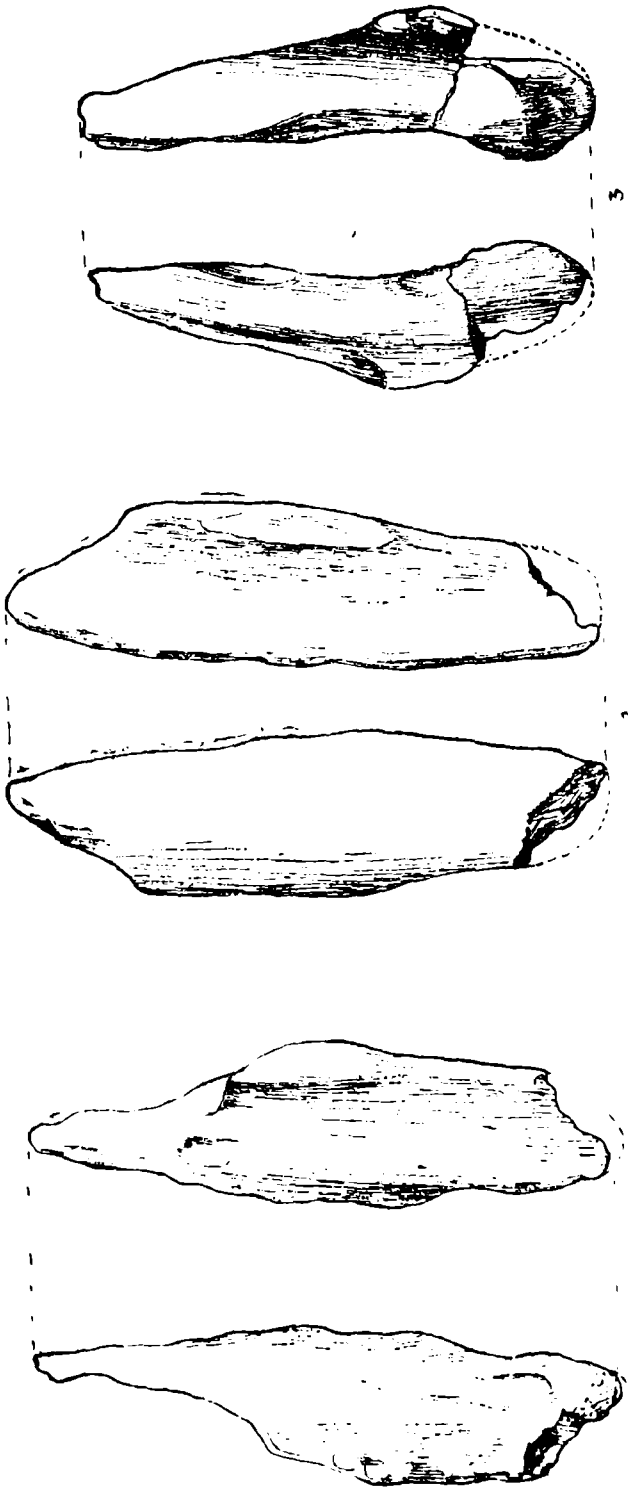
L'analyse de ces découvertes, comparées entre elles, nous autorise à affirmer que les pièces en os, quoique inassimilables aux outils lithiques, appartiennent à l'époque paléolithique. Faute d'autres éléments sûr de datation, le seul indice reste l'association faunique où elles ont été découvertes et qui est caractéristique pour le pléistocène supérieur.

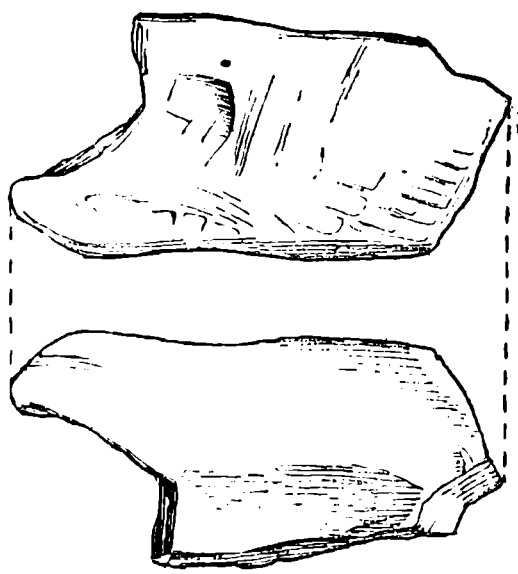
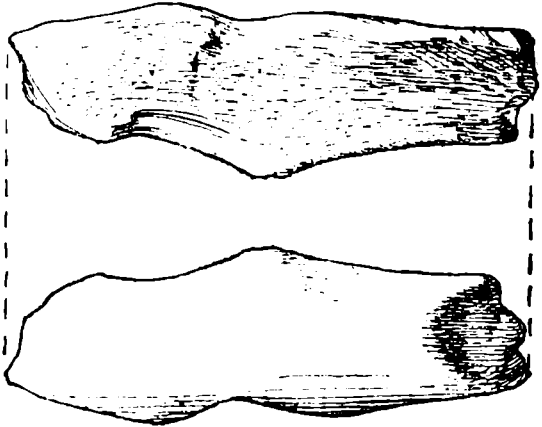
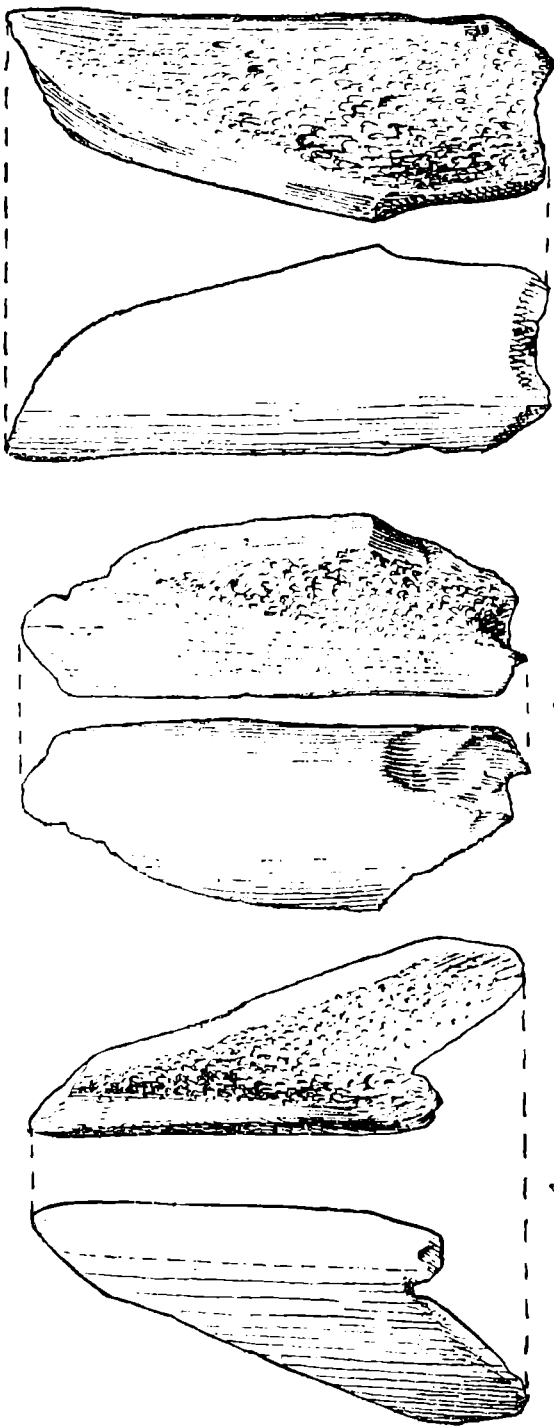
2

PLANȘA I.

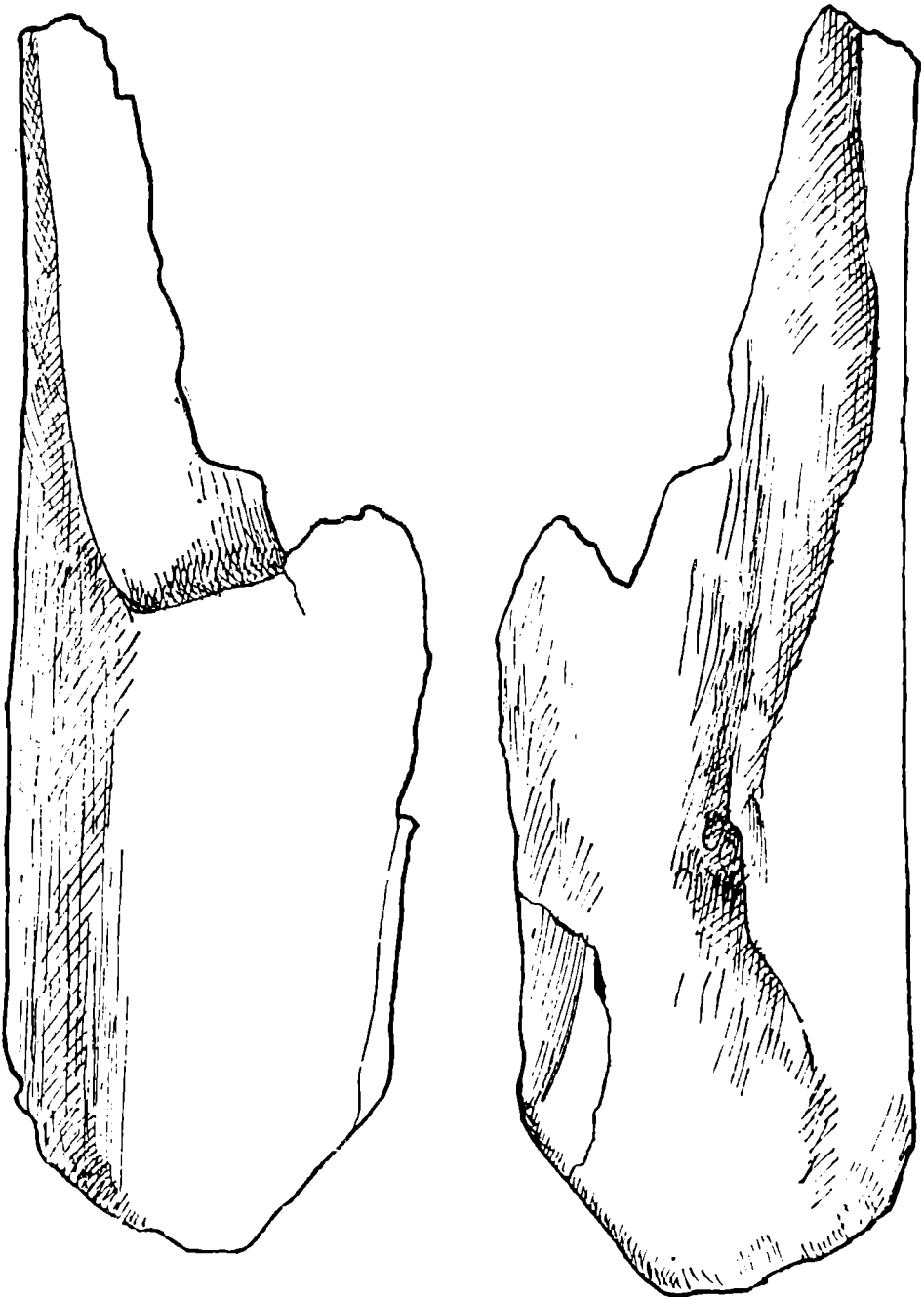
1

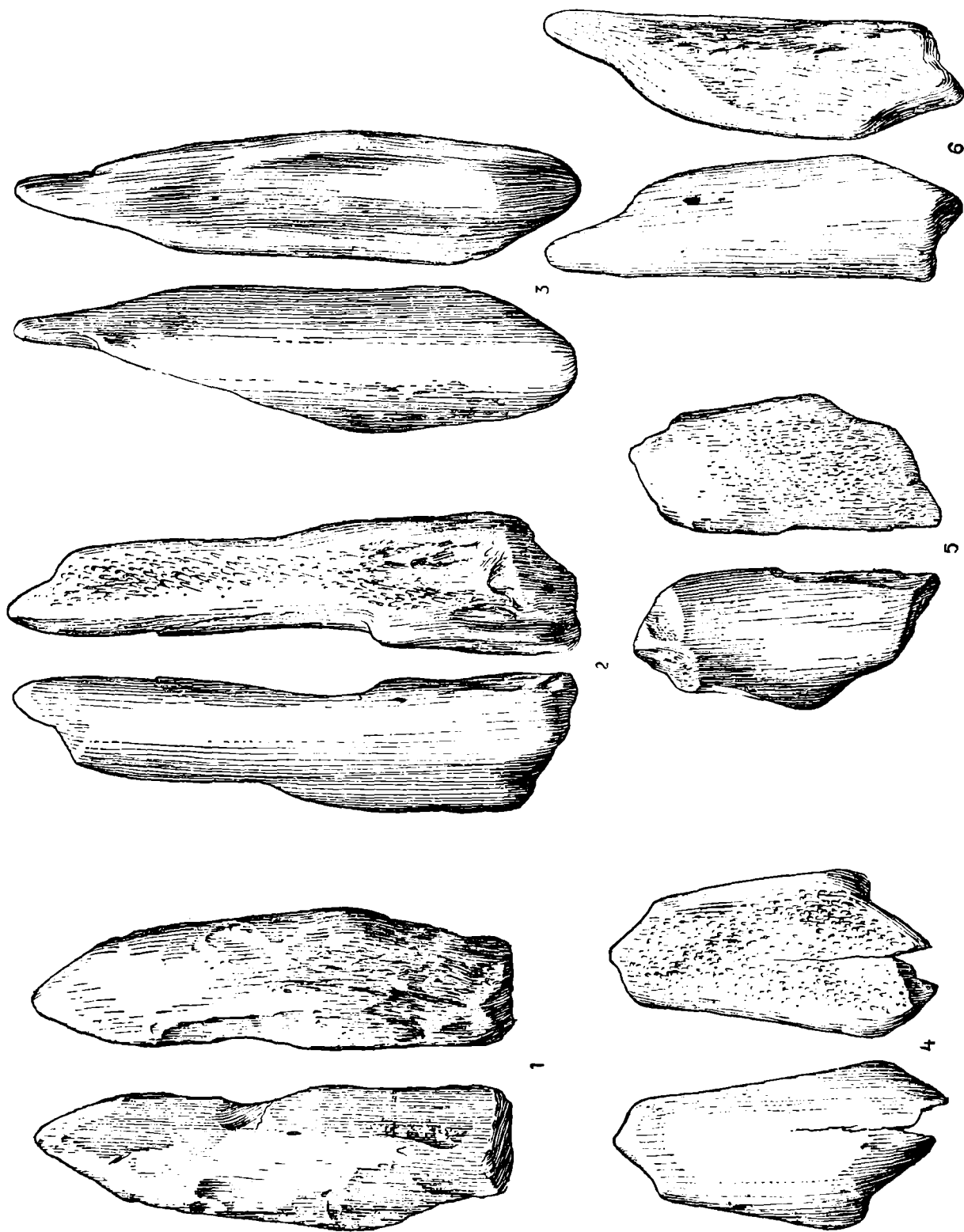
PLANȘA II.

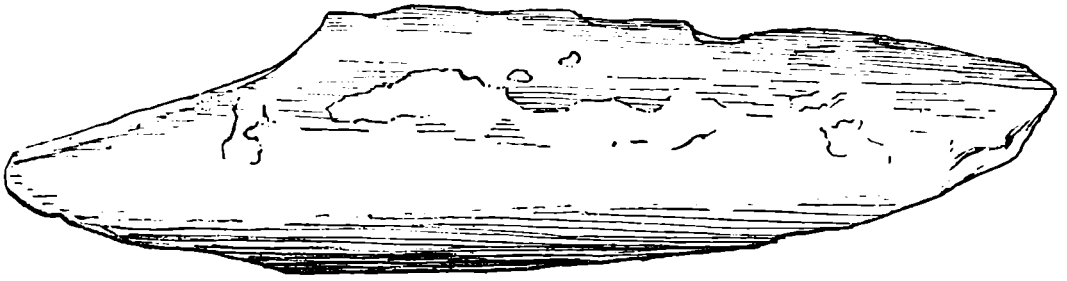
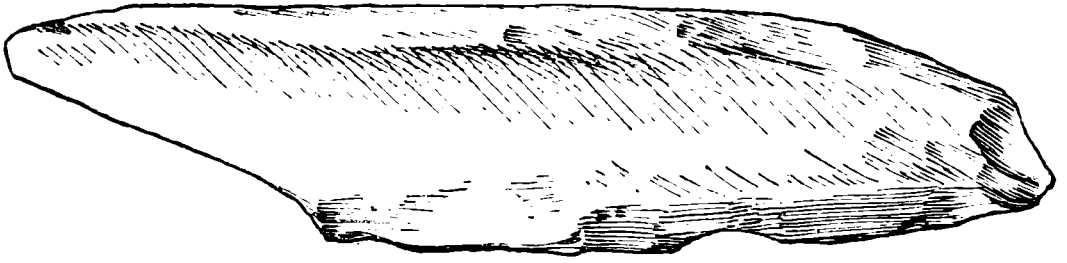
PLANȘA III.

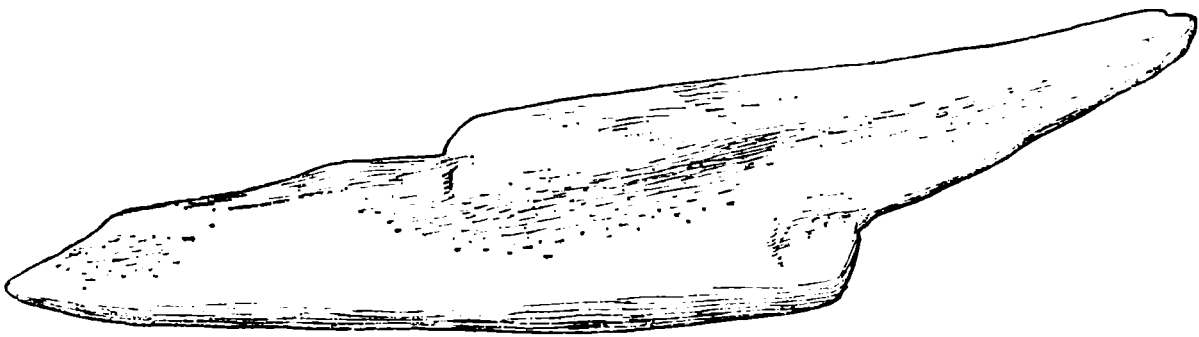
PLAȘA IV.

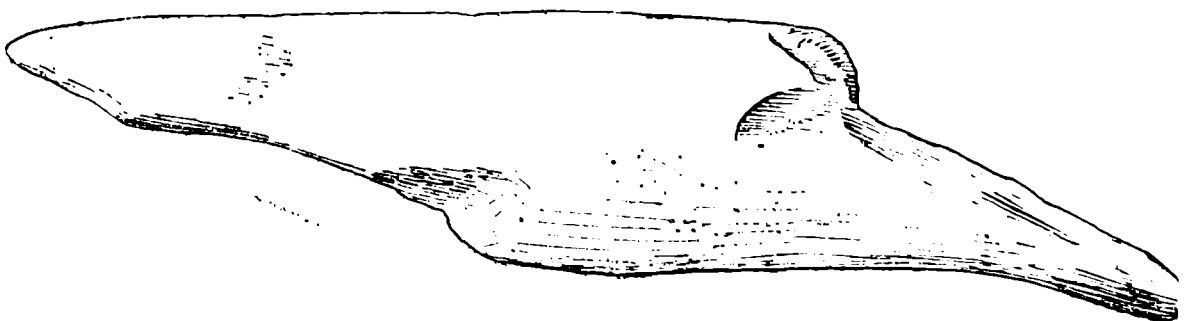
PLANȘA V.

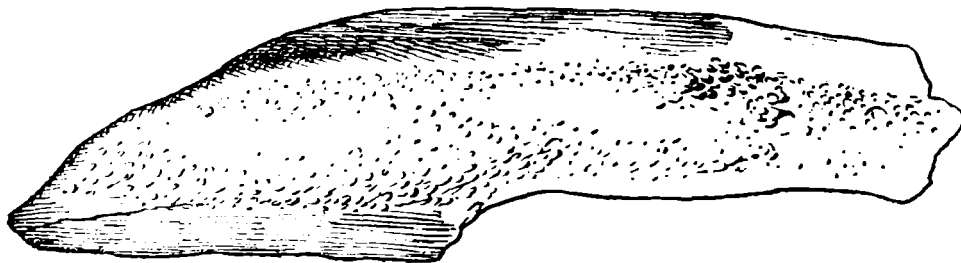
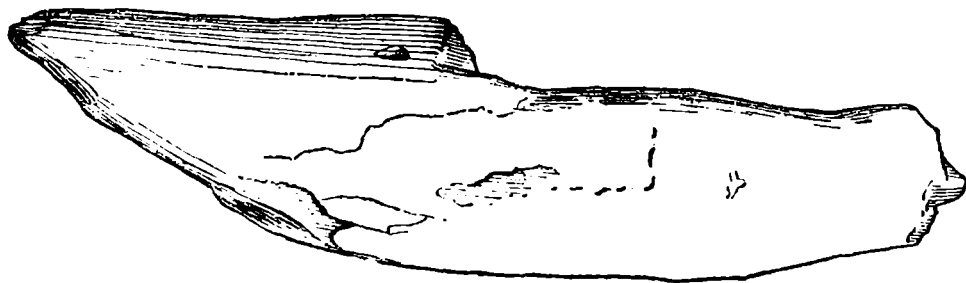
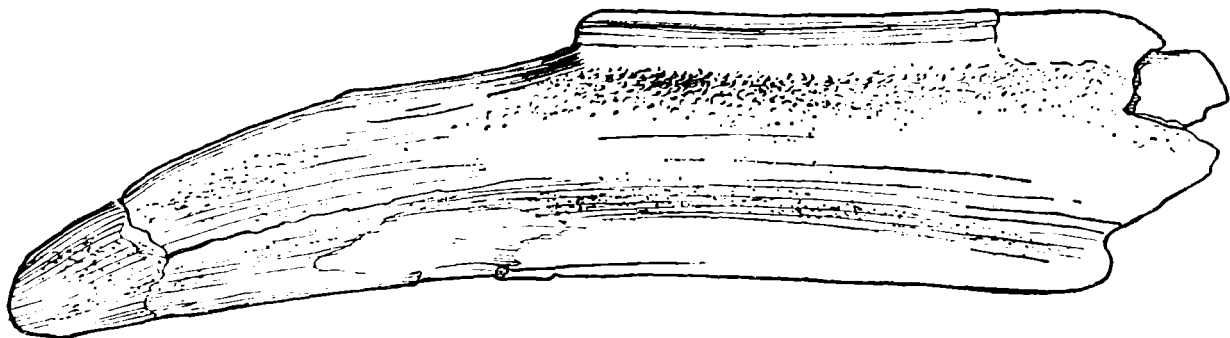
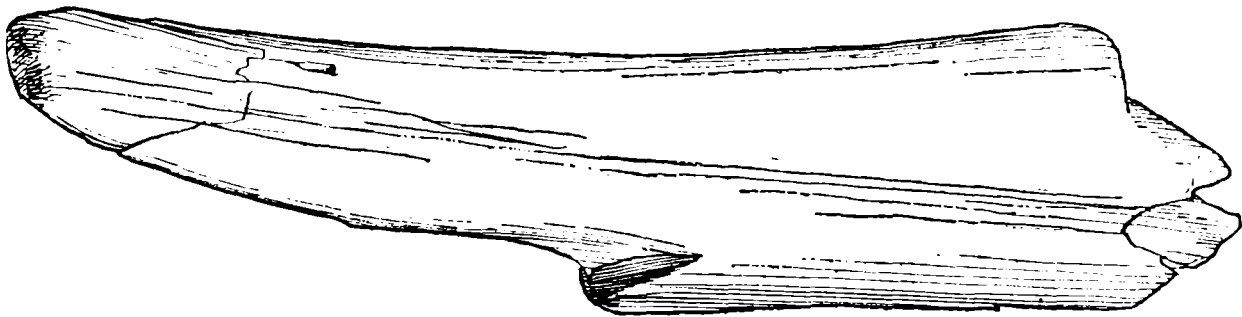

2

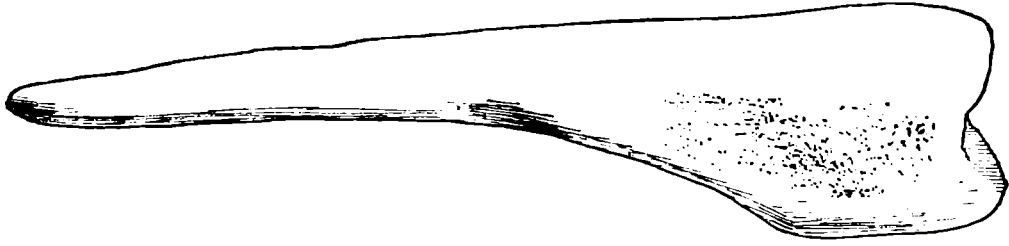
1

2

PLANȘA VII.

2

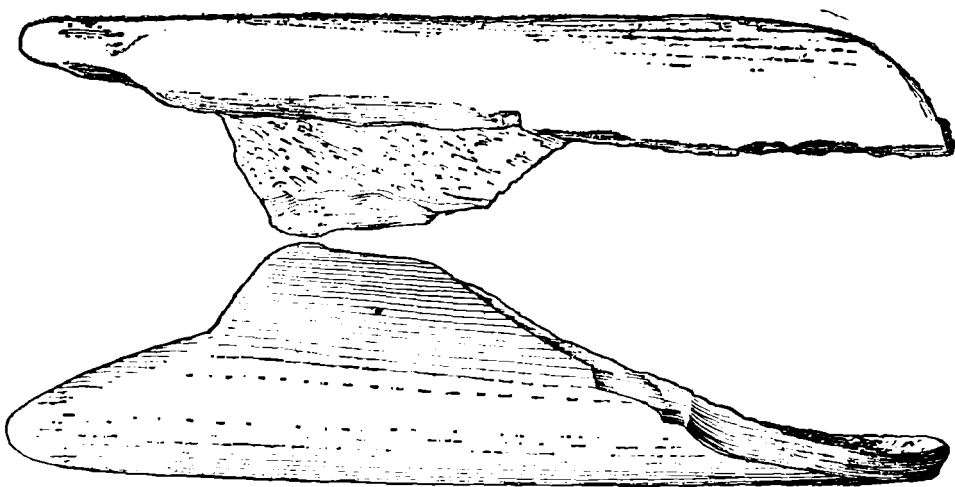

PLANȘA VIII.

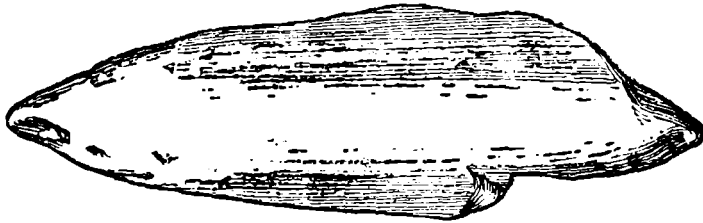

1

1

2

3

